

»Busta tenn, busta tenn, tað sigur Erling Simonsen...«

EIRIKUR LINDENSKOV

Í januar í ár legði Erling Simonsen frá sær sum tannlækni. Hann hevði tá røkt starvið sum skúlatannlækni í Havn í nærum 37 ár, og tað er neyvan tað mansbarn, ið ikki ber kenslu á navnið - tí Erling var ímyndin upp á tannlæknan og tannarøkt hjá havnarbørnum.

- Og tað er heldur ikki so løgið. Tey fyrstu árin arbeiðdi hann einsamallur, sum skúlatannlækni í høgúdsstanum, men seinni fekk hann aðrar tannlæknar aftur at sær.

Fekk fyrstu føroysku høgúna

Erling tók studentsprógv á VBV á Skansavegi í Havn í 1951. Hetta var tað árið, tá vit fingur fyrstu føroysku studentahøgúvurnar, og júst Erling Simonsen var hin fyrsti, ið fekk føroysku høgúna setta á høvðið. Men hvi gjørdist Erling tannlækni?

- Ja, hatta er ein góður spurningur, sigur Erling. Eg spurdi meg sjálfan, hvørjum brúk var fyrri. Í Føroyum vóru tað bara tvær tannlæknastovur og fyra tannlæknar. Hetta var so langt frá nóg mikið til at røkja føroysku tenninar, so har sá eg mær ein møguleika. Fólk gramdu seg illa um tenn - og serliga var tað barnatannarøktin, sum lá á láni.

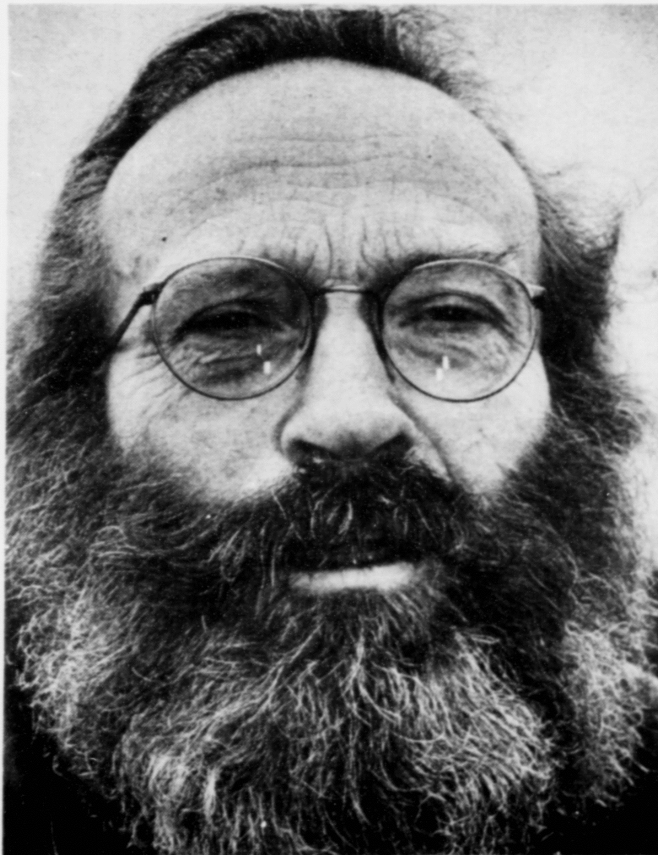
Erling fór so niður at lesa í 1951 og var liðugur í 1957. Hann arbeiðdi fyrstu tvey árin í Keymannahavn, har hann royndi seg innan fleiri greinar. Hann arbeiðdi nakkað á eini barnatannlæknastovu, nakkað á tannlæknaháskúlanum og eisini í vanligari vaksnamannapraksis.

Frá umvæling til fyrbyrging

Í 1959 søkti byráðið í Havn eftir skúlatannlækna. Erling søkti - og fekk starvið.

- Eg gjørdist sostætt fyrsti alment setti tannlækni í Føroyum, greiðir Erling frá.

Tá var tannlæknastovan í Kommunuskúlanum í Havn. Har var heldur trongligt, men har vóru tó settir upp tveir tannlæknastólar. Hetta var fyrri at kunna ar-

Løgin sær hann út so loðin, men tað hevur sína orsök. Erling ætlar at fáa onkran leiklutin í filminum um Barbu og harra Pál, og treytan var jú at lata skeggið vaksa...

Soleiðis syngja børnini - og tað er ikki so løgið. Erling Simonsen var fyrsti skúlatannlækni í landinum, og nógv er broytt tey 37 árin, síðan skúlatannlæknastovan í Havn varð sett á stovn. Tá vóru bara fyra tannlæknar í landinum og standurin á tonnnum var sera ringur.

beiða meira.

- Hóast eg var einsamallur, so kundi eg arbeiða upp á tvey børn í senn. - Medan doyvlisi fór at virka hjá øðrum, kundi eg kanna tað næsta, sigur Erling, sum leggur dent á, at tannlæknararbeiðið er broytt so ótrúliga nógv.

- Tá snúðið arbeiðið seg sum at gera tenninar aftur - at umvæla skaðan. Tað var at bora og at fylla silvur faftur. Tú noyddist at gera sum mest fyrri flest.

- Í dag snýr arbeiðið seg

meira um fyrbyrging og um at seta heilsufremjandi tiltøk í verk.

Tenninar nógv betur enn fyrr

Fyrstu árin var Erling sum sagt einsamallur. Seinni - í 1965, var ein tannlækni settur afturat og í 1967 var tann triðji settur.

Í 1975 flutti tannlæknastovan úr kommunuskúlanum oman í gomlu telegrafbestýrarahúsin, sum fyrr eisini hava hyst telegrafstöðini. Hetta eru stór hús,

og har fingur tannlæknarnir betri arbeiðsumstøður, og starvast í dag fimn tannlæknar hjá skúlatannlækninum.

Men tenninar hjá børnunum er nógvur ferðir betur í dag, enn tá Erling fór undir barnatannarøktina í 1959.

- Tað er heilt ótrúliga stórum munur á. Vit hava uppgerð yvir standin á tonnnum hjá børnunum upp til 14 ára aldur aftur til 1965. Tá høvdu vit í miðal tikið tríggar barnatenn og eina vaksnamannatenn hjá

hvørjum næmingi. Umframt hetta vóru nógvur tenn afturgjörðar.

- Støðan í dag er ikki at kenna aftur. Holini í dag eru ikki fleiri enn 20% av tí, tey vóru tá.

Betta tannarøktin hevur sjálvandi sín heidur av, at so væl stendur til í dag. - Hesin bati vaks javnt gjøgnum árin, sigur Erling. Men at fluorid kom í tannkreim miðskeiðis í 70'unum gjørdi stóra munin. Hetta evni styrkir tannaflatuna. Bruni býtir ikki eins væl á

tenn, sum dagliga eru viðgjörðar við fluorid, og ivast Erling ikki í, at hetta gjørdi munin.

Men at børnini nú eru von við tannarøkt, eru von við tannlækna o. s. fr. hevur sjálvandi gjørt, at tey eru meiri tilvitað um týðningin av at halda tenninar. Hetta er sjálvandi eisini sera týðingarmikið, leggur Erling dent á. - Ikki bara tá tað snýr seg um tannarøkt, men um heilsurøkt sum heild.

Sum tað allarbesta nevnr Erling, at barnatannarøktin í Havnar kommunu í 1994 eisini varð víðkað til at fevna um øll børn - frá tí at tey eru komin í verðina.

Um vit nýta vit og skil - verður heilsan betur

Fyri at bera saman tenn í 1959 og 1996 visir Erling Simonsen á, at eins sjálmsamt, sum tað tá var at siggja eitt barn við ongum holum, er tað í dag at siggja eitt barn við fullum munni av brendum tonnnum.

Men við at brúka vit og skil, so ber til at fáa eitt betri liv við betri heilsu, heldur Erling Simonsen. - Tað er ikki bara galdandi fyri tenninar, soleiðis er við øllum. Vit kunnu bara nevna sjúkuna krabbamein. Tað er so nógv, sum vit kunnu gera, fyri ikki at seta okkum í vanda fyri at fáa sjúkuna - hugsið bara um royking, alkohol og tað at røra seg. - Fyri ein stóran part snýr tað seg um at taka ábyrgd, og liva eitt sunnari liv.

Erling pástendur, at bara við at brúka vit og skil ber til heilt at sleppa undan brendum tonnnum. - Men soleiðis kundu vit eisini sloppið undan fleiri »livstíllsjúkum«, heldur hann.

- Vit noyðast at hugsa okkum um, atla vit at verða búgvandi her á fold. Vit mugu fara væl um tilfeinging, mugu ikki oyðsla - og vit mugu avmarkað fólka-væksturin, eins og koma dálkingini til livs. - Heilsa og hugburður eru nær samtengd, sigur Erling, sum kortini ikki heldur, at hesin vandi lúrir handan hornið, men vit mugu gera eithvørt aðrenn ov seint verður, sigur hann.